

“ KİMERA ” : MODERN-İST ZİHNE POSTMODERN TACİZ *

Dr. M. Bilgin Saydam
İstanbul Tıp Fakültesi / Psikiyatri Anabilim Dalı

Modernizm, -kuramsal olarak- önyargısız algılama ve ölçümleme yöntemleriyle eksiksiz ve güvenilir şekilde saptanabilen ve kullanılabilen bir gerçeklik içinde yaşadığımızı savlar. Modern-ist, olguları algılar, anlar ve yorumlar; bu mümkündür. Olası algı ve yorum farklılıkları, tek bir doğruyu bulmada katkısı olan parçalardır. Postmodernizm, nesnenin bilin(e)mezlik ve kavranamazlığını esas alır. Doğrudan ve tek mutlak odaktan ölçümün ve nesnelliğin olanaksızlığı, bilin(e)meyecek bir artığın hep kalacağı iddiası, postmodern duruşun çekirdeğidir. Gerçeklik insanî yaşantılamadan (‘özmeden’) bağımsız olarak mevcuttur. Yorum nesnenin yerine geçen ikinci bir gerçeklik oluşturur ve nesnenin gerçekliğinin birebir aynısı değildir: Özneldir ve nesneyi kendiliğinde karşılamaz. Özellikle post-yapısalcı anlayış, bilgiyi dizgesel yollarla temellendirme çabası sırasında, doğrudan ve sorunsuz olduğu düşünülerek yapılan, açık ya da örtük varsayımları irdeleyerek, ‘kendiliğinden’ olana hep bir soru işareti eklenmiştir.

Ancak tüm söylemler gibi, postmodern söylem de modernisttir. İnsan zihni filogenetik ve ontogenetik süreç içinde, hep en başından beri modernisttir. Postmodern duruş ancak örtük bir modernist platformdan mümkündür; bir “-miş gibi” durumudur; ya da ancak kısa süreler için bu ‘eşdeğerlerin çoğulluğu’na tahammül edilebilir. Ancak modernist zihinde, postmodern duruşun içkin olması, -ki bu da modernizmin kendisi kadar eskidir-, ‘çözülme/dağılma’-‘toplanma/merkezleşme’ sarkacıyla zihnin (ileriye doğru, modern-ist) devinimini mümkün kılar.

Gerek kuram gerekse uygulamada gnostik-agnostik, modern-postmodern salınımlarıyla C.G. Jung, postmodern ‘referanssızlığın’, modern (insanî) çözümüne en yakın psikolojik okullardan birinin kurucusudur. Kuramsal kurgusunun çekirdeği, *tekil bir insan-lık önerisi* olan “bir(eysel)-leşme (individuasyon) süreci”, bir *bütünleşme* sürecidir. Bir-leşme süreci, -çoğunlukla bilincinde olmasa da- her insanda bir *te(le)olojik olasılık* olarak mevcut bulunan, ruhun, *Ruh’a doğru* gelişme-büyüme-açılma serüvenidir. Jung’un va’zettiği anlamıyla ruhsal çözümleme, bu olasılığın uyarılması, tıkanıklıkların açılması, akışın kolaylaştırılmasıdır. Bir-leşme sürecinin hem amacı, hem kazanımı olan *bireysel bilinçlenme*, nihayetinde, tüm insanlığın ortak bilincine bir sunu ve katkıdır.

Bu açıklama, bilincin algılama alanını genişletmeye ve benliğin nesnelere üzerindeki etkinliğini artırmaya yönelik modernist bir projedir; ancak C. G. Jung, günümüzde *artık* postmodern olarak nitelendirilebileceğimiz tarzda ruhsal içeriklere yaklaşır. Jung merkeze bilinci yerleştirerek modern bir tutum sürdürmenin ötesine de geçmiştir. Ruhsal içerikleri, -ki bunları dış gerçekliklerle ilişki içinde oluşmuş “numinos” tasarımlar niteliğiyle *arketip* olarak tanımlamıştır-, ayrı, kendi başına varoluş birimleri, özerk güç ve çekim kaynakları olarak kurgulamıştır. Arketipler ortak bilinçdışının zorlayıcı gerçeklik nüveleridir: Bilin(e)mezlikleri (‘numinosum’) ve sarsıcılıklarıyla (‘tremendosum’) bütünüyle anlaşılabilir / kavranamazlar, ve etkilerinden kaçınılamaz.

* -Saydam M.B.:

Kimera: Modern-ist zihne postmodern uyarı.

V. Ulusal Aile ve Evlilik Terapileri Kongresi. Özet Kitabı: 31-33 (2009)

Arketiplerin içinde özellikle bazıları, çarpıcı / sersemletici şaşırtıcılıklarıyla, kavranamaz, modernistik zihne sıkıştırılmazlıklarıyla, postmodern bir duruşu zorlarlar. Bunlar “kimerik” arketiplerdir: Kimerik arketipler parça-bölük varlıklardır. Farklılıkların kaynaşıp bütünleştiği tarz bir melez değildirler. Ucûbedirler; birbiriyle bütünleş(e)memiş, üst üste yapıştırılmış yamalar gibi işlev gören hayvan-insan-tanrı karışımlarıdır. Çoğu sıkıntılıdır; sıkıntılarının nedeni bu uzlaşmaz çokluktur. Parçalar birbirinin farkındadır ve yabancıdır.

Sfenks, Kentor, Minotor, Pan, Şahmeran (~ *Kimera*) gibi, farklı parçaların yamalanmış biraradallığıyla oluşmuş monströz kimerik varlıklar, yabancılaştırıcılıklarıyla Bilinmeyen’in sonsuzluğuna, kaotikliğine, kendi-başinalığına, çeşitliliğine, doğrudanlığına, kaba gerçekçiliğine ve kavranamazlığına işaret ederler. Amalgamı oluşturan parçalar birbirini destekler, eksiklerini kapatır, zenginleştirir ve uyumlu bir bütünleşme sağlayabilirler. Ancak parçaların çatışması, çatışma olmasa bile uyumsuzluğunun yaşatacağı şey, gerginlik ve huzursuzluk olacaktır. Kimerik nesnenin iç uyumsuzluğu, karşılaştığı öznedede belirsizlik ve korku yaratır: Hangi parçanın ne zaman ve nasıl etken olacağı, iç çatışmada hangi parçanın baskın çıkacağına bağlıdır; tahmin edilemez. Cansız maddeden, eterik mânâyâ, dürtüsel hayvansılıktan, tanrısal mutlaklığa kadar farklı öğeler her ân ve hâlde ve birbirlerinden bağımsız olarak etkinlik potansiyeli taşırlar. Tahmin edilemezler.

Hayvan-insan-tanrı amalgamı olarak, farklı beden (ve zihin) yapılarını bir arada sergilemektedirler. Her ne kadar bir spektrum üzerinde içiçelik arzetseler de, üç canlı formu, 1) *hayvansılık*, 2) (taşıyıcı zihin yapısı olarak) *insanlık* ve 3) *tanrısalılık*, kategorik ayrımlar gösterirler. Hayvan, bütünüyle madde ve doğa (~ ‘*id*’) iken, (göksel) tanrı kendini madde ve doğadan soyutlamış, yasağını ve yasağını (“babanın adı” –J. Lacan) kurgulamıştır (~ ‘*süperego*’). İnsan, her iki tarafa da ait olan parçalarını, yeni bir tanımlamayla, bir ara-formda (~ ‘*ego*’) bütünleştirme gayretindedir. Bu üç varoluş formunun, birinden diğerine geçişi sürtüşmesiz değildir; ekseriyetle en alt (regresif) varoluş düzeneğinde, yani hayvansılıkta (doğada) ortak payda bulunur.

İnsanlık bir ara form gibi gözükse de, temel / taşıyıcı yapılanmayı oluşturur. İnsan (benlik), özellikle yarma (‘*splitting*’) ve yansıtma düzeneklerini kullanarak, kendini diğer iki uç varoluş biçimine göre sınırlama ve her iki uçtan da istilâyâ uğramama çabasıdadır. Ancak her iki alana doğru da yayılım meylindedir. Bu yayılım elbette ki güven(-lik)le ilişkilidir. Dünyayı altıyla-üstüyle bildik, kendimizi her ân ve hâlde güçlü ve güvende hissettiğimizde, yani maddeden ruha, doğadan tanrıya kesintisiz ve uyumlu bir ‘modernist’ bütün-lük kurguladığımızda, ve daha da vahimi, bu zanna kendimizi kaptırdığımızda, kimeralar uyumsuz çoğullukları, parça-bölük yapılarıyla ortaya çıkar. Bu bağlamda kimeralar, birlik-bütünsellik duyumu, duygu ve düşüncesinin mutlaklığının gölgesidir. Sürtüşmesiz, çatışmasız, uyumlu birlik-bütünsellik kavramının bir yanılısama olduğunu ilân ederler. Ancak modernist zihni taciz ederken, yeni entegrasyonları da indüklerler.

Bir kimera niteliğiyle, *parça-bölük bir bütün* olan, antikitenin Teke-Tanrı’sı, “panik”in isim babası Pan’ın isminin ‘*yanlış*’ yorumla, yunanca “bütün” anlamına gelen “pan”a dayandırılması, modernist zihnin ironisidir. Görünümüyle de, eylemleriyle de yabancılaştırıcı olan Pan, sarsarak uyandırır: ‘Bütünleşme’nin, -uyuşur ya da uyuşmaz-, ancak çoğullukla mümkün olacağına, dengeli ve âhenkli bir birlikteliğin sanallığına, klinik bir tablonun (panik) gürültüsüyle işaret eder.

KAYNAKLAR:

- Grotstein JS: ‘Internal objects’ or ‘chimerical monsters’?: the demonic ‘third forms’ of the internal world. *Analytical Psychology* 42: 47-80. 1997

- Leffert M: Postmodernism and its impact on psychoanalysis. Bulletin of the Menninger Clinic 71 [1]: 22-4. 2007
- Saydam MB: Carl Gustav Jung: Nesnel Ruh'un Şamanı (Sunuş) "Dört Arketip" [C.G. Jung]: 7-15. Metis, İstanbul 2003
- Saydam MB: Acı ve Hışım: "Panik" kavramına psikomitolojik değinmeler. Başka Psikiyatri ve Düşünce Dergisi 1: 22-35. 2008

